

шкільною кураторією Б. М. Білецького було затверджено на посаду вчителя гімназії²⁵¹.

Маємо надію, що в майбутньому з'явиться ґрунтовне дослідження про адвоката та громадського діяча Григорія Степуру.

Віталій Скальський

*кандидат історичних наук, науковий співробітник
Інституту історії України НАН України*

АДВОКАТИ – ПАРЛАМЕНТАРІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1917–1918 рр.)

Чи не найбільш драматичним та переломним моментом історії України був період революційних потрясінь 1917–1921 рр. Саме у ці роки українці проголосили та збройно відстоювали Українську Народну Республіку – першу українську модерну державність, відчували свою соборність, врешті стали державотворчою нацією.

Одну із провідних ролей у революції відіграла Українська Центральна Рада – спочатку революційний представницький орган українського народу, а з листопада 1917 р. – парламент проголошеної 7 (20) листопада 1917 р. Української Народної Республіки. Універсали УЦР проголошували «Хай буде Україна вільною»²⁵², «Ніхто краще нас не може знати, чого нам треба і які закони для нас кращі»²⁵³, «Віднині Україна стає Українською Народною Республікою»²⁵⁴, «Однині Українська Народна Республіка стає само-

---

²⁵¹ *Карабін Н.* 26 лютого 125 років від дня народження Б. М. Білецького (1899–1977) – українського педагога, директора Луцької української гімназії / Н. Карабін [Електронний варіант]. – Режим доступу: http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&view=article&id=4597:--26--125-----18991977-----&catid=31

²⁵² Перший універсал // Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. – Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн.: В.Ф. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 101–105.

²⁵³ Там само.

²⁵⁴ Третій універсал // Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. – Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн.: В.Ф. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 398–401.

стійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу»²⁵⁵.

Кількісний склад УЦР однозначно не встановлено – від 447 до 848²⁵⁶. Членами Центральної Ради значилось щонайменше 22 адвокати або ж помічники адвокатів.

Напевно, найвідомішим адвокатом часів Української революції 1917–1921 рр., який став на шлях політичної кар'єри є *Микола Іванович Міхновський* (1873–1924). Його вважають ідеологом українського націоналізму, його брошура – «Самостійна Україна», уперше видана 1900 р., витримала таку кількість передруків та перевидань, що й підрахувати видається неможливим. Постаті ж цього, безумовно, маркантного адвоката-політика присвячено чимало наукових праць – від науково-популярних статей до солідних монографій та дисертацій.

Близьким соратником Міхновського був *Борис Миколайович Козубський* (1886–1953). Попри позірно велику кількість його біографій²⁵⁷, є багато неточностей щодо його життєвого шляху, а навіть місця народження, не кажучи уже про оцінку діяльності. Станом на 1916 р. числиться членом Кременецької земської повітової управи. До складу УЦР він був обраний на Всеукраїнському національному конгресі 6–8 квітня як делегат Волинської губернії. Щоправда, невдовзі, на Волинському губернському українському

---

²⁵⁵ Четвертий Універсал // Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. – Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. / Упорядн.: В. Ф. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 398–401.

²⁵⁶ Верстюк В.Ф. Склад і структура Української Центральної Ради // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – Вип. 4. – С. 5–30.

²⁵⁷ *Чернігівський Г. І.* Борис Козубський – відомий громадсько-політичний діяч Волині // Звягель древній і вічно молодий: тези Всеукр. наук.-краєзн. конф. з нагоди 200-річчя утворення Волин. губернії, 200-річчя Волин. єпархії та 200-річчя найменування міста Звягеля Новоградом-Волинським. – Новоград-Волинський, 1995. – С. 158–160.; *Власюк О.* Українські представники від Волині у польському парламенті (1922–1927 рр.) // Актуальні питання історії України. Україна і світ : зб. матеріалів Третьої Регіон. наук. конф. (Острого, 25 квіт. 2012 р.) / Нац. ун-т «Острозька Академія». – Острого, 2012. – С. 198.; *Науменко К. Є.* Козубський Борис Миколайович // Енциклопедія історії України. – К. : Наук. думка, 2007. – Т. 4. Ка-Ком. – С. 439.

з'їзді його замінили іншою людиною. Влітку 1917 р., після муніципальних виборів, став головою Кременецької міської думи. Очолював місто до червня 1919 р., коли його було інтерновано польським військом, яке щойно увійшло до Кременця.

Серед членів УЦР помітно вирізнявся *Ілля Людвигович Шраг* (1847–1919). Він був одним із найкращих чернігівських адвокатів. Бібліографія досліджень про І. Шрага теж доволі широка – понад 50 позицій та щорічні Шрагівські читання, які організовує Чернігівський університет у співпраці із органами влади, щоправда, його власне адвокатська діяльність наразі перебуває у затінку наукових зацікавлень істориків. Він був єдиним членом УЦР з дореволюційним досвідом парламентської роботи, адже у 1906 р. був депутатом І Державної Думи Російської імперії. Також він був найстаршим членом УЦР.

Кар'єра адвоката розпочалась для нього 1875 р.²⁵⁸ Почесний громадянин Чернігова. Заснував премію свого імені для здібних дітей. Шраг брався за політичні справи. Так, 1901 р. він разом із М. Міхновським мав захищати членів Революційної української партії, заарештованих у Полтаві. Також він вів декілька справ пов'язаних із селянськими виступами 1905-1907 рр. У 1910 р. на прохання М. Грушевського став адвокатом редактора «Літературно-наукового вісника» П. Лаврова (Ю. Тищенка). У 1911 р. Софія Русова опублікувала статтю у журналі «Світло» про необхідність відкриття українських шкіл. За це її було звинувачено у розпалюванні міжнародної ворожнечі. Захисником у суді став І. Шраг, який блискуче довів абсурдність подібних звинувачень. Окрім політичних справ, займався і цивільними. Наприклад, консультував письменницьке подружжя Грінченків щодо можливості усиновлення дітей після смерті їх єдиної рідної доньки Насті. Ще одна сфера адвокатської практики – це надання юридичних послуг цукровим заводам.

З початком революції 1917 р. І. Шраг повністю пішов у політичну діяльність. Він став головою чернігівської губернської ради громадських організацій, очолив місцевий осередок Української партії соціалістів-федералістів. Брав участь у чернігівських губернсь-

---

²⁵⁸ Демченко Т. П. Батько Шраг: монографія. – Чернігів, 2008. – С. 26.

ких та всеукраїнських з'їздах. У травні 1917 р. його призначено головою Чернігівського окружного суду. Газета «Киевлянин» охарактеризувала І. Шрага «вождем черниговского мазепинства»²⁵⁹.

Під час урядової кризи у липні 1917 р. І. Шрагу пропонували очолити генеральне секретарство юстиції, згодом його кандидатура розглядалася на посаду генерального судді УНР.

Син Іллі Людвіговича Микола Ілліч Шраг також був членом УЦР, певний час будучи заступником голови.

Цікавою була постать *Теодора Дурача*. Він народився 1883 р. у с. Чупахівка (нині — Охтирський район, Сумська область). Навчався у Охтирській гімназії та на юридичному факультеті Харківського університету. Студентом прилучився до Польської соціалістичної партії (ППС). У липні 1917 р., коли до Української Центральної Ради увійшли представники національних меншин, став її членом від ППС-лівих. Однак невдовзі перейшов на сторону більшовиків і навіть очолив секретаріат польських справ в одному із пробільшовицьких псевдо-урядів. 1918 р. виїхав до Польщі, де, будучи адвокатом, провадив активну комуністичну діяльність. Страчений нацистами 1943 р.

Теодор Дурач — один із небагатьох членів УЦР, чиє ім'я було шановане комуністичною владою.

Одним із найвідоміших адвокатів у складі УЦР був *Михайло Агафонович Корчинський*. Він народився 1885 р. у с. Залуччя Надкордонне Кам'янецького повіту Подільської губернії, нині Подільня Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. З 1911 р. працював на адвокатських посадах у столиці Російської імперії та став активістом української громади. Під час революції переїхав до Києва, де продовжив адвокатську практику та займався активною політичною діяльністю.

У складі УЦР були і інші адвокати та помічники адвокатів — Зиновій Моргуліс, Андрій Ніковський, Самійло Підгірський, Василь Химерик, Андрій Яковлів та інші.

Наразі студіювання історії адвокатури у роки революції 1917–1921 рр. перебувають на маргінесі наукових зацікавлень істориків.

---

²⁵⁹ Демченко Т. П. Батько Шраг: монографія. — Чернігів, 2008. — С. 163.; Киевлянин, 1917, 18 серпня.

Поодинокі випадкові статті на цю тематику є радше винятком, аніж правилом.

На початок 1917 року у межах майбутньої Української Народної Республіки працювало понад 3000 осіб, яких можна віднести до адвокатів, тобто присяжних повірених та їх помічників, а також приватних повірених. Зокрема, у Києві – понад 750, Одесі – близько 300, Харкові – 480. Чимало з них були або ж стали політичними діячами, відіграли неабияку роль в історії як України, так і Російської імперії.

Так, адвокати обіймали посади в українських урядах: Олександр Мицюк обіймав посаду міністра внутрішніх справ, Михайло Ткаченко – генеральний секретар судових справ, міністр внутрішніх справ, Федір Сумневич – голова Рівненської повітової народної управи та Волинський губернський комісар, Лев Флейшер – міський голова Бахмута, Євген Рябцов – міський голова Києва. Присяжними повіреними був гласний Катеринославської міської думи Давид Ісакович Шморгонер²⁶⁰, гласний Вінницької міської думи Антоні Станєвич²⁶¹, Микола Миколайович Познанський обраний гласним Харківського повітового земства²⁶², Микола Олексійович Іванов – гласний Харківської міської думи, кандидат у члени Всеросійських установчих зборів по Харківському округу від партії народної свободи, Оршанський Мойсей Григорович – кандидат у члени Всеросійських установчих зборів по Харківському округу від партії народної свободи, Леонід Якович Тайбер – член харківської ради присяжних повірених, кандидат у члени Всеросійських установчих зборів по Харківському округу від партії народної свободи²⁶³. У Полтаві Головним комісаром був присяжний повірений Віктор Петрович Горбачов²⁶⁴ (він же був кандида-

---

²⁶⁰ Быстряков А. Сионистское движение в Екатеринославе // <http://berkovich-zametki.com/2008/Zametki/Nomer3/Bystrjakov1.htm>

²⁶¹ Zięba A. A. Staniewicz Antoni // Polski Słownik Biograficzny. T. 41: Zeszty 171: Staich Tadeusz – Stanisław August Poniatowski. – Warszawa – Kraków: Polska Akademia Nauk – Polska Akademia Umiejętności – Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla, 2002, s. 537–539.

²⁶² Состав уездного земского собрания // Южный край. – 1917. – № 14349. – 7 грудня.

²⁶³ Южный край. – 1917. – № 14302. – 7 листопада.

²⁶⁴ Вістник Полтавського губернського громадського комітету. – 1917. – 1 липня. – № 58.

том в гласні міської думи Полтави від українських демократичних організацій).

Кандидатами в гласні міської думи Полтави від українських демократичних організацій були присяжні повірені Костянтин Іванович Товкач та Віктор Петрович Горбачов²⁶⁵. Присяжні повірені також було утворили комісаріати до моменту створення міліції²⁶⁶. Першим начальником київської міської міліції став присяжний повірений В. К. Калачевський²⁶⁷.

Формування такого списку можна продовжувати, але й у такому вигляді він достатньо показовий.

Отже, на порядку денному сучасної історіографії стоїть підготовка комплексного видання з біографічними довідками про адвокатів-політиків, а також усіх адвокатів, що практикували на українських теренах у революційний час.

Маріан Токар

*кандидат історичних наук, доцент,
директор Науково-дослідного інституту політичної
регіоналістики, завідувач кафедри політології і державного
управління Ужгородського національного університету*

Тетяна Безега

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
адміністративного, фінансового, інформаційного та
європейського публічного права Ужгородського
національного університету, адвокат*

ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТІВ – БРАТІВ БРАЦАЙКІВ НА ЗАКАРПАТТІ

Брати Михайло та Юлій Брацайки – відомі громадсько-політичні та культурно-освітні діячі Закарпаття яскраво вираженої української орієнтації. Вони стали свідками складних суспільно-політичних подій

---

²⁶⁵ Вістник Полтавського губернського громадського комітету. – 1917. – 1 липня. – № 58.

²⁶⁶ Там само. – 2 липня. – № 59.

²⁶⁷ Назначеніе начальника городской милиции // Киевлянин. – 1917. – № 65. – 6 березня.